

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

afară de Iuliu, August)
odată pe lună

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl (14 franci)
Pe 1/2 de an 3 fl (7 fr)

SCRISORI DESCHISE

CĂTRĂ V. A. URECHEA PREȘEDINȚILE LIGEI CULTURALE.

VI.

Domnul meu!

Mi-a ajuns la mâni albumul elegant intitulat: „Voci latine“, care s'a compus și edat în interesul Ligei prin dta. L'am cetit cu atențiune și l'am pus de o parte cu un suris compătitor. V'am compătimit stupiditatea dvoastre.

Dta et cei 200 mii consoți a-ți umblat — ca nește fete berbelece fantastice — de-la ușă la ușă, cerșend după scrisori memorabile, în scopul albumului. Pe scriitorii mai renumiți i-ați sbieciuit cu epistole petiționale, și dacă ici-coale v'au arătat ușa: v'ați virit în lontru pe fereastră, și ați insistat a dobândi vr'un atestat sau serisoare, care să vă dechiere de oameni isteți și de ominie.

Agentii dvoastre au cutrierat preste tot locul undă au potut da de ceva suflet de treabă, și apoi firește au obținut serisori memorabile, cum-că dvoastre sunteți întru adevăr „oameni isteți și de omenie“. Dta domnul meu ai lucrat foarte înțelepțește, când ai stors în aceasta ca-usă dela frații dtale latini dechierațiuni și atestate separate, pentru-că cercurile și oamanii ce stau aproape de dvoastră erati în dubiotate, că oare cei din sênul Ligei onest șăferese cu averea națională?

Dubitau adocâ despre aceea, că

oare scopul și munca dvoastre e în consonanță cu einstea, cu omenia și cu interesele bine înțelese ale statului și ale națiunei române?

Acuma toate-s în ordine. Dvoastre ați primit o mulțime de atestate, cari le ați tipărit în favorul dvoastre, și în defavorul ungurilor. „Vocile latine“ argumentează, cumcă dta et cei 200 mii consoți sunteți oameni de treabă și iubitori de ordine: munca dvoastre țintește la splendoarea statului român, precând Ungurii is o națiune urgisită de toată lumea. Acesta e tenorul albumului.

Dacă toate acestea ar fi așa, atunci munca mea ar fi superfluă, ear apărarea Ungurilor ușurată; lucrul însă stă de tot înturnat. Dvoastre nu sunteți oamenii ordinii, ai situațiunei consolidate, ai culturii, ai progresului, ai libertăței și ai justiției, ei sunteți apostolii devotați ai anarchiei, ai ruinării, ai terorismului sovinitic și oroi preocupați ai persecuțiunei de rassă; ați zugruma pe toți, câți nu cugetă în un chip cu dvoastră. Stimabili scriitori ai „Vocilor latine“ is nește jortfei îmbătate simplaminte de Ligă.

Acoasta voese a-o argumenta. Nu mă voi estinde asupra utăror afirmațiuni ale onorabililor scriitori, cari le tradează deplina lipsă de cunoștință a cestiunei; niceo le arunc în obraz — în acest obiect: — neorientarea fixă, după-co dela niște

scriitorii naționali nu se poate pretinde a să ocupa așa profund cu cauzele unei națiuni, nici cum e și cea ungurească; deși bázat pe tactul fin și destinsa lor cultură n'así fi áșteptat, ca fără precauștință de cauză, numai în urma simplei lamuriri din partea Ligei: să se denunță a aduce o opinie condamnătoare pentru Unguri.

Cred, că erudiții scriitori latini revelatori ar aprehenda energie, când ar purcede în acest mod și ungurii cei decherati de mai neculți — cu unele ceșțiuni interne — la aparință devenite obiect de coartă — ale Francezilor, Italianilor și Spaniolilor.

Ungurilor nu le este permis așa ceva, în atare caz ei ar fi barbari și vandali.

Amestecul în afacerile interne e bătător la ochi și demn de compătimit, mai ales față de domnii scriitori italieni, pentru-că densesi au potut cunoaște neegoistica iubire de libertate și cavalerismul Ungurilor, imediat din resbelul eluptat pentru uniunea statului italian; pentru aceea uniune au singerat mii și mii de Unguri chiar când dta domnule președinte al Ligei et cei 200 mii consoți, încă nu erați nicăirea. Nico marca națiune franceză nu au potut esperia cândva din partea Ungurilor altceva, decât simpatia și însuflețire față de acelea principii, cari sunt scrise pe stindardul marei națiuni culturale, — așa dară cu drept cuvânt s'a potut áștepta ca erudiții scriitori francezi să nu se năzuiască a conturba calculii unei națiuni și stat, la cari (calculi) a potut ajunge numai cu prețul multor suferințe, sângerări, sacrificii și abnegări de sânge.

Deși ar fi un recunoscător cu respect al punctul de vedere al Ungurilor și un lucru deprimător pentru contrari ca să amintese, cumcă între crudiții scriitori revelatori, sunt și atari personali, cari se pot ceșteptona — precum o domnul De Gubernatis, care până ce s'a împărțășit în subvențiune ungurească a scris pentru națiunea, cultura și natura ungurească în mod foarte lingusitor, dar

acum desigur nu fără interes, mărește pe Ligisti și condamnă pe Unguri — totuși abstrágând dela toate acestea eu mă razim numai pe tenorul amintit al „Vocilor latine“ având intențiune a demonstra, că scriitorii de rassă latină spală ethiopi, când pe dta și pe logisti vă pune în șirul luptătorilor politicii „de omenie“.

Intâi, domnul meu, atributele de onoare încercate din partea acelor scriitori, în spatele dtale et consortes, nu vă cöpot dvoastre nici decum, pentru-că luptătorii onesti nu-și mângese principiile cu noroiul minciunilor. Argumintele nenunmărate ale istoriei universale ne conving; că martirii au sângerat pentru principie, ear nu au mințit.

Dvoastră voiți a învinge pe contrari și a vă câștiga simpatia Europei cu minciuni, întortocări și cu chaos de calumnii. În finea seclului al 19-lea dvoastră în loc de sângerare aduceți în circulațiune minciunile. Dvoastră nutriți credința, că pre-cum poți stânge focul cu apă de baltă, așa și cu minciuna poți nutri ideile sublime ale omenimei.

Ca să pot argumenta stimatilor scriitori a „Vocilor latine“ cum-că în întreprinderea și în lupta pentru principiile de mare valoare a dtale și a Ligistilor, nu respectați demnitatea și omenia voi cita câteva întortocări de a-le dvoastre, respândite cu intențiune:

Acestea acuză nutrito cu atâta căldură, sunt îndreptate în contra statului unguresc, ele argumentează ipersecuțiunea și apesarea Românilor și tot-odată, motivează vandalismul și despotismul unguresc. *Eată prospectul!*

„Numai românul plătește dare, ungurul nu.“

„Numai românul e soldat, ungurul nu.“

„Numai românul face drumuri și implinește aruncuri, ungurul nu.“

„Ungurii au eschis pre reprezentății români din parlament.“

„Forurile, autoritățile unguroști smulg copii de trei ani de-la sânul mamei române și-ii impoartă în asile ungurești.“

„Gendarmii ungurești l'au împușcat pe Lucaciu.“

„Ungurii din Turda au derimat din fundament casele lui Dr. Rațiu, norâmânând piatră pe piatră.“

„Ungurii devastează din întregul casele românilor fără a fi pedepsiți.“

„Autonomia bisericească nu este.“

„Românii martiri din Segedin și Vaf, is până în grumazi în floare, încuiați în celule întunecoase pre-lângă pită mucedă și apă inpuțită.“

„In Șimleu și Arad au atăcat ungurii pe români pacinici ucizînd mai mulți dintre ei.“

„Românul nu poate vorbi românește în fața autorităților.“

„Românul nu poate învăța românește în școlile sale românești.“

„Românul nu se poate roga românește în biserica sa proprie.“

„Românul nu-și poate folosi portul (îmbrăcămintea) și nu-și poate ținea datinele.“

„Capii poporului român s'au făcut culpabili de o prinsoare pânăla cinci ani pentru-că s'au plâns la împăratul lor“

„Românul e despoiat de toate drepturile cetățenești.“

„Redactorii români sunt duși în pușcărie fără întregător și fără vină.“

„Acușăților români din procesul memorandumului li-sa detras dreptul de apărare.“

„Numai ungurul e aplicat în funcțiune.“

„Ungurul magiarisază cu focu și fier.“

„Ungurul năsuește a ostirpa pe român ca rassă“

Nu citez mai multe. Acestea-s calumniile aruncate cu predilecție în public, și cari le-ai mințit în mod vedit față de viața publică a statului. Într'un stat liber și constituțional nice că pot esista atari calumnii. Într'un stat liber și constituțional: egalitatea concetățenilor, avutul comun al pressei libere, dreptul apărării de sine și mișcările politice libere, fac din fundament imposibile atari acusă. Dar toato-s înzădar. Înzădar s'a arătat că

Lucaciu e viu, înzădar se va argumenta, că nice un singur copil nu s'a luat din brațele mamei sale, să se bage în azil și să se magiarizeze, căci toți din statul român vor jura pe cruce, cum-că minciunile Ligei is adevărate; scriitorii latini din depărtare, carl cetesc calumniile din maculaturile Ligei — aruncate cu atâta îndrăneală — să inspăimântă de natura ominească ajunsă la atâta degenerare, și de barbarismul fără părechic al acestui stat din Africa cea mai întunecată

Între atari împrejurări să ne daie sfat erudiții scriitori, ce ar fi de făcut?

Erudiții scriitori ai albumului „Vocile latine“ ca oameni cavaleri excepționați, dau mult pe stimă caracterului și așa de sigur să minunează de afundarea morală din sinul Ligei, care apare evidentă din răspândirea sistematică a minciunilor de mai sus. Aceasta mișelătate a fost aruncată publice în ochii Ligei.

Liga adevă în un »Răport« ș'a dat samă (răfuială) înaintea lumii despre activitatea sa. Pe pagina 109—110 al celui »Răport« să încarcă de calumnii nerușinate un bărbat, care n'a aprobat activitatea Ligei.

Bărbatul atăcat recearcă în Nro. 7 (1893.) al „Ungariei“ pe Ioan Lupulescu secretarul Ligei ca ațor al Răportului, oferind în scopul Ligei 1000 franci, dacă va argumenta barēm una din calumnii. El însă n'a argumentat. In urma acestora el dechiară pe Lupulescu secretarul Ligei de minciinos, car pe Ligă de răspânditoarea minciunilor și a calumniilor. Aceasta timbrare publică însă nu to-a jentat nici pe dta, nici pe Lupulescu și nice pe membri Ligei. Conform concepțelor nopreocupate, cine calumniază trebuie să argumenteze. Cine calumniază și se codește dela argumentare, acela nu o om de omenie.

Liga calumniază publice, dar nu argumentează. Conform concepțelor nopreocupate Liga nu o mai mult o corporațiune morală, ci o bandă, care atăzi rimă în onoarea altora, cară mîne se întinde la pumnal.

Dacă lumea v'a recunoscut îndreptăţirea dvoastre de a minţi publice şi de a scurma în onoarea altora, atunci trebuie să vă recunoască şi dreptul pumnalului şi a activităţii de pândă. Is deplin, asigurat, că dvoastră vă veţi întinde acuşi şi la pumnal pentrucă unde persecuţiunea e atât de mare, unde fanatismul e așa desvoltat, acolo omenia şi mintea sănătoasă nu mai pot funga, ele ce dează terenul forţei sălbătice.

Têmpul şi împrejurările vor argumenta, că eu te am cunoscut destul de bine atât pe dta cât şi pe consoţii din Ligă.

Erudiţii scriitori ai »Vocilor latine« — cari ca fii ai naţiunilor bogate în evenimente şi glori, au un orizon larg de esperinţe — vor şcunoaşte că civilisaţiunea omenimei, libertatea şi drepturile naţiunilor nu s'au fundat prin minciunile ordinari şi nice prin pumnalele ucizătoare a celor ce stau la pândă. Fiind-că ei ştiu acestea, nu vor simpatiza sincer cu răsboiul întreprins cu astfel de arme. Ei cari is cetăţeni de-ai statelor mari consolidate, după deplina cunoaştere a cestiuneii şi a obiectului, a scopului şi a mijloacelor nu vor da impuls legistilor în aceasta perseveranţă, pentrucă ca ar fi ruşinea românismului şi ruşinea statului român.

Ce voeşte aceasta luptă? Am argumentat cu documinte mai clare decât lumina soarelui, că scopul Ligei e ocuparea Ardealului până la Tisa¹⁾ şi stărpirea unei rasse — acelei ungureşti — din Europa.

Am arătat, că statul ungar nu poate satisface Ligei şi nice ai linişti şi mulcomi²⁾ adenţii pentrucă lor nu le trebuie drepturi şi nice libertate, lor le trebuie acest pământ şi deprădarea ungurilor, numai pentrucă-s unguri. Scriitorii latini pot aproba lăţirea rassei române şi pot simpatiza cu ei în aceasta privinţă dar nu necondiţionat.

Estinderea pe calea civilisaţiunii şi

a culturei e un astfel de drept, care e recunoscut de întreagă lumoa; dar estinderea prin ruinarea suceselor civilisaţiunii şi a culturei, apoi pe calea persecuţiunii de rasse şi a forţei pure e un atentat, care îl desaproabă întreagă lumoa. Aceasta opiniune universală va apăra statul ungar de atentatul de estirpare. Ungurul până ce stă în serviţiul culturei şi a civilisaţiunii, e îndreptăţit la viaţă, origina respingătoare de rasse nu e motiv pentru estirpirea lui din Europa. Statul nu e capace asuporta resbelul, deoarece ce e mai slab, mai serac şi nare atâta cultură.

E doară lueru cunoscut, că stimaţii scriitori ai »Vocilor latine« nu pot aproba în Europa civilisată o atare mişcare, care în contra stărilor consolidate pune în grevă persecuţiunea de rasse şi forţă. Dacă o fac aceasta sar ruina ordinea universului şi așa truda şi năzuinţele omenimei de până acuma ar fi zădărnice. Chiar din acest motiv, scriitorii latini au fost simplaminte îmbetaţi de Ligă.

Apărţinerea mea genului latin, abstrângând dela scriitorii »Vocilor latine« mă conduce în altă direcţiune.

Eu nu-ţi dau domnule impuls la resbel, nu-ţi poftese perseveranţă nice celor 200 mii de consoţi ai dtale. Mie nu-mi este suficientă asigurarea dlui De Gubernatis, că poporul nostru e cult, mare şi nu ştiu ce — pentrucă dl De Gubernatis susţinând acestea minţeşte pe faţă. Pă dta et consortes vă ţin de stupiţi săcerând aclămăţiuni prin astfel de laude goale. Cultura noastră încă e numai în leagăn, suntem un popor înapoiat în multe direcţiuni, astfel nu putem servi — în multe privinţe — spro onoarea rassei latine. Aceasta trebuie recunoscută; scriitorii latini no-ar dători noauă cu spunerea acestui adevăr; nu ar fi iertat a da încredere de sene poporului prin astfel de fraze de nemica, goale şi superflue, cari nu au viaţă decât o zi doauă!

Noi nu avem lipsă de simpatia forţată prin deosebite maculaturi şi prin urmare de puţină durată a naţiunilor eu-

¹⁾ Vezi „Politikai szédelgés“ Cluj, 1893.

²⁾ Vezi: „Magyarok Románok“ Cluj, 1894.

ropenc. Statul român are necesitate de o politică respectătoare a drepturilor culturale, a forței interne, a muncii perseverante, a liniștei, înțelepciunii și umanității; în acest caz simpatia și recunoștința vor urma de sine.

Ce perzi dta puterea și averea de milioane a celor 200 mii de oameni pe atari golățiuini, precând națiunea are lipsă de braț?

Cel mai fericit moment al vieții mele va fi acela, în care dta voi fi aruncat din fruntea Ligei, iar stindardul golățiuinilor călcat în picioare va fi înlocuit cu stindardul muncii oneste și al culturii mângâjite de dta.

Soartea im-va da mie bucuria, iar dtaale durerea (supărarea) de cari ne-am făcut vrednici din destul.

Grigoriu Moldovan.

STRĂINII ȘI OBLIGATIVITATEA SERVICIULUI MILITAR ÎN ROMANIA.

(Capăt)

Am terminat cu chestiunea obligativității militare față de străini nenaturalizați în România. Vom insista puțin, înainte de a termina, asupra acestei chestiuni în statele moderne civilizate, și cum s'a rezolvat ea în anumite împrejurări excepționale. Mai întâiu principiul generalminte admis e, că străinii nu pot participa la serviciul militar. Toți autorii de drept sunt de acord în această privință. Nici Bluntschli¹⁾, nici E. V. Foucard²⁾, nici Heffter³⁾, nici Rossi⁴⁾, Cogordan⁵⁾,

1) Bluntschli, în „Le Droit international codifié“ pg. 236. (traducerea franceză de C. Lardy), zice: „Serviciul militar este de esența sa o obligație civică și politică, și nu se poate separa de calitatea de cetățean a Statului. Nu se poate impune unui străin o asemenea sarcină, fără a-i se acorda drepturile politice. A constrânge pe un străin a servi sub drapel și a-l forța a-și vărta sângele pentru o cauză carei este indiferentă, ori pentru interese opuse aceluia ale patriei sale.“

2) E. V. Foucard în „Elements de Droit public et administratif“ vol. I, pg. 552 și 555: „Apărarea țării este una din cele dintâi datorii ale cetățeanului . . . Prezența străinilor în armele noastre, fie în mod individual, fie în corpore, a fost prohibită de lege, fiind că nu trebuie să se confieze apărarea țării unor oameni, ce pot avea interese contrare ei.“

3) A. G. Heffter în „Le Droit international de l'Europe“ pg. 231. traducerea franceză de Jules Bergson: „Străinii nu sunt supuși legilor . . . conseripțiunii militare a teritoriului unde locuiesc.“

4) P. Rossi în „Cours de Droit Constitutionnel“

nici atâtea alții, pe cari i-am consultat nu se îndepărtează dala acest principiu. Așa se și aplică în practică. Ordecâte-ori un Stat s'a încercat să treacă preste acest principiu au avut loc o intervenție diplomatică. În timpul războiului civil american supușii Englezi fiind constrânși a intra în militia Statului de Wisconsin în baza faptului, că exercitau dreptul de vot, Englitera a reclamat, că supușii Englezi, în calitatea lor de străini, nu pot fi supuși serviciului militar, fiind că prin faptul exercitării dreptului de vot, conform legii constituționale de acolo, n'au devenit cetățeni americani; — și justetea acestei reclamațiuni a fost recunoscută în principiu⁶⁾. Nu-i vorba atunci când e necesitate a se argumenta forțele unei localități pentru a o apăra, la un moment dat, de invadorile hordelor de bandiți și de sâlbateci, se poate face o excepție în această privință. Aceasta însă nu e o recrutare în sensul nostru, și cazul aci citat, cel puțin în Europa nu se poate întâmpla.

vol. II. 194: „Cine poate fi chemat la apărarea țării? Omezii țării, cetățanii . . .“

5) George Cogordan în „Droit des gens. La Nationalité au point de vue des rapports internationaux“, pg. 248: „Serviciul militar e oarecum criteriul naționalității, și în Franca cel puțin, străinul nu poate fi obligat al face.“ (Vezi pg. 64.)

6) Bluntschli, op. cit. pg. 136.

Cu toate astea se presintă evenimente, în cari — în multe țeri — străinii pot fi primiți în armată. E înrolarea voluntară a nenationalilor în cas de războiu. În timpul războiului Franco-German din 1870 mulți străini au luat armă pentru apărarea Franței. Era o manifestare a simțământului de dragoste pentru Franța, manifestare, ce avu consecință naționalizarea lor. Ei au dobândit astfel naționalitatea franceză printr'un fel de naturalizare excepțională, în virtutea unui decret din 25. Oct. 1870. care suprimă, pentru moment, stagiul de trei ani în favoarea acestor străini. Eată cum, în acest caz excepțional, înrolarea străinilor în armata franceză a avut de efect acordarea și adoptarea naționalității franceze.

Adezea comotunile politice aduceau în Franța un mare număr de străini ce-și cautau aci refugiul și mulți dintr'înșii erau chiar dezertori, oameni, car, prin vârsta și forța lor nu erau apti decât pentru armată, unii chiar aveau milităria ca profesie. Acestor evenimente survine un alt: ocuparea Algeriei de către Francezi. Unor atari împrejurări se datorește organizarea unei regiuni de străini care se fie trimisă în Algeria. Ea nu putea să rămăde pe teritoriul continental francez, și aceasta ca o garanție politică. Osebit de aceasta în Algeria era util să se întrebuinteze ca auxiliari oameni localnici, obicinuiți cu climatul țerei; de aceea guvernul Algeriei putea să organizeze un corp, în care să se găscă în acelaș timp Francezi și Africani din cari cei dintâi să profite de aptitudinile indigenilor, eară cei din urmă de știința militară a celei dintei¹⁾ Aceste sunt faptele ce au motivat legea din 9 Martie 1831, care prin art. 1 și 2 glăsuște astfel:

Art. 1. »Se va putea forma în interiorul Regatului o legiune de străini: dar ea nu va putea fi întrebuintată decât în afară de teritoriul continental al Regatului.«

¹⁾ P. Rossi, Cours de Droit Constitutionnel, vol. II, pg. 197. — E. V. Foucard, op. cit. vol. I, pag. 555.

Art. 2. »Generalii, comandanți ai țărilor ocupate de armata franceză, în afară din teritoriul continental, vor putea fi autorizați a forma corpuri militare compuse din indigeni și străini.«

Aceasta facultate a fost lăsată încă prin Charta din 1814 (art. 13) cu condițiune ca autorizarea să fie dată de puterea legislativă prin o lege; s'a uzat de dēnsa prin legea din 9 Martie 1831, în virtutea căreia s'a creat în Africa un corp de zuavi și de vânători algerioni. Afară de aceste excepțiuni din legea din 9 Martie 1831 străinii domiciliați în Franța, chear cu autorizația Regelui și cari se bucurau aci de drepturile civile, nu erau admiși în serviciul militar. Trēbueau mai întâi se devie cetățeni. De remarcat o, că și cei din Algeria devoneau mai apoi Francezi; descendenții lor sunt cetățeni Francezi. Eată o recrutare făcută în împrejurări excepționale și care duce asemenea la naționalizarea streinilor. Nu s'a pomenit nicăirea, cum se întâmplă cu Evreii în țara românească, ca două, trei și chear patru generații dearândul, din tată în fiu, să satisfacă legea recrutării, și totu-și să rămăde străini; și să se noteze bine: Să serve nu în condițiunea excepțională a celor din Algeria, ci aceea a cetățenilor, a nationalilor.

S'a mai decis, ca străinii născuți în Franța, cari uzând de beneficiul art 9 din Codul civil, ar reclama calitatea de Francez în anul majorității lor, să fie imediat supuși obligațiunilor legii recrutării.

După legea militară franceză din anul 1872 fii de străini născuți în Franța, erau înrolați numai, după ce erau deja Francezi, adecă după opțiunea lor.

Legea recrutării actuală — dela 15 Iulie 1872. — reproduce acelaș sistem dar prin alineatul 3. art. 9 adaugă:

»Ei (fii de străini) devin deasemenea Francezi dacă, fiind inseriși pe tabelele recensământului, iau parte la operațiunile recrutării fără să apue oxtraneitatea lor.«

Din cele dezvoltate rezultă:

1) Că protutindoni numai naționalii pot fi obligați a îndeplini serviciul militar:

2) Că singur excepție la această regulă o face Franța în privința legiunii de străini din Algeria — în afară de teritoriul continental al țerei — căci în interiorul continental nu pot fi primiți în armată decât cetățeni.

3) Că nicăierea nu există legi, cari să impue străinilor datori cetățenești, fără a li acorda și drepturile, ce derivă dintr'ensele, și că obligativitatea serviciului implică în sine ideea de naționalitate.

Faptul ca Evreii nu aparțin la noi unei alte naționalități decât celei române nu îndrituește Statul român de a-i supune serviciului militar, cât timp nu sunt considerați ca aparținând naționalității române. și cu cât și art. 118 din Constituție se opune la aceasta. Deși reduși la calitate de »străini fără de patrie« nu pot fi obligați la îndatoriri naționale, după cum am dovedit-o îndeajuns. Nu-i vorbă, și aiurea s'au ivit individualități, cari se nu aparție unei anumite naționalități — oameni fără de patrie — precum și unii, cari aveau o dublă naționalitate. Cazuri de asemenea natură s'au ivit în Franța, Belgia, Anglia cet., dar aceste state au luat toate măsurile de a să scăpa de această categorie de oameni în stare de »heimathlosat« s'au de dublă naționalitate, și multe legi au intervenit pentru a-i naționaliza pre unii, și a reduce la o singură naționalitate pre alții. Obligativitatea serviciului militar a fost un factor important în această privință. Erau indivizi în Belgia și în Franța — Francezi în statul Belgian și Belgiani în cel Francez — cari nu voiau să opteze în anul majorității lor între cele două naționalități conf. art. 9 din Codul civil, care era în vigoare în Belgia și în Franța. Erau în Belgia și alții — fără de patrie — cei mai mulți de origină franceză. O convenție de recrutare intervine între Franța și Belgia, în 1878, în privința acestora, convenție care stabilește un

acord între cele două legislațiuni — franceză și belgiană — așa ca acești indivizi să fie nevoiți a servi în armată într'unele din aceste state și a-și regula astfel pozițiunea lor. Filiațiunea s'a luat drept bază a naționalității. — Mai erau indivizi cari erau, Englezi jure soli și Francezi jure sanguinis; dacă aceștia optau, la majoritate, pentru una din cele două naționalități, ei ovitau conflictul, ce s'ar fi putut naște în privința lor. Dacă însă nu optau? Dacă de pildă un divid născut în Anglia din părinți francezi — deci englez jure soli — se întoarce în Franța, căreia i aparține jure sanguinis, și invoacă a-i calitatea de englezi pentru a să sustrage dela serviciul militar? »Spiritul eminent practice al guvernului englez a inspirat o înțeleaptă soluție. La 13 Martie 1858 Lordul Malmesbury expuse Lordului Cowley, ambasadorul englez la Paris, că dacă Anglia recunoaște ca englezi pe copiii născuți în insulele britanice din părinți străini, ea nu pretinde nicidecum a-i proteja ca atari contra autorităților țerei, de unde depind părinții lor, și care reclamă în mod legal, mai cu seamă când ei s'au întors de bunăvoie în țara lor. Francezul născut în Anglia va fi ocrotit de Anglia în Germania, în Italia, pretutindeni, afară de Franța, unde va putea fi chemat, în mod legal, la serviciul militar, și a cărui extradiție va putea fi refuzată chiar Angliei¹⁾.

Va să zică chiar în cazuri de individualități fără de patrie, ori cu o îndoită naționalitate trebuie să intervie o convenție ori o învoială între statul original al individului și acel unde se găsea, să se stabilească un acord între legislațiile celor două țeri, ca acești indivizi, fără de patrie, ori cu două patrii, să serve într'una din aceste țeri în armată și să-și definească astfel naționalitatea lor, serviciul militar în asemenea împrejurări, era un mijloc de a împiedica desnaționalizarea — de care uzau cei ce nu voiau să serve în armată — un

¹⁾ Cogordan, op. cit. pg. 35—46.

factor puternic de definire a naționalității unor atari indivizi: Trebuie să

rămâe naționali ai statelor, unde își îndeplineau acest serviciu.

Aureliu Turcu.

DIN ISTORIA LIMBEI ȘI A LITERATURII UNGUREȘTI.

II.

După ce din viața lui Arpad au murit toți bărbații, după ce Venczel și Otto nu și-au putut susține domnia, nașterea urmărilor și datina veche și-a ales de rege pe Carol Robert din casa de Anjou cu drept de succesiune.

Această perioadă fu plină de glorie în război precum și de jale. Războaiele ferbinte ale lumii naționale s-au stins sub Sigismund ce e drept, dar efectul și rezultatele obținute de antecesorii săi, au străbătut în străinătate foarte departe publicând sus și tare viza statului maghiar și conlucrând la binele și cultura modernă. Domnia celor din casa de Anjou, rola ce au jucat în Europa, lucrul ce au purtat; au fost de mare folos atât comerțului cât și industriei și artei; dar mai cu samă arhitecturii. Din acest timp avem palatul regal din Buda veche, Vișegrad, biserica din Kassa, mulțime de fortărețe, castele etc.

Abstrăgând de înmulțirea mare a școlilor sub preoțime, amintesc numai »școala superioară« sau universitatea ridicată la a. 1360 în Pécs sub Ludovic cel mare. În care afară de teologie se propunea toate științele, și careia răspândirea învățării în Ungaria, are a-i mulțami. Institutul de aceeași categorie ridicat de Sigismund în Buda veche, încetând cu rind nu va avea nice o influență netrecătoare.

Un fapt înbucurător trebuie să conștăm în această perioadă, adică: folosirea în genere a limbii maghiare atât la curtea domnitoare cât și în viața publică. Că literatura nu luă acelaș avânt, cauza e a să cerca în alte cauze, mai cu samă în supremația limbii latine în întregă

Europa medie și în restrinsele pretențiuni spirituale, cari în celo mai multe cazuri erau aproape numai în cele religioase.

Proza acestei perioade este de conținut exclusiv religios. Din această vreme datează pre lângă multe legende și pastorale scrise în diferite codice, traducerea bibliei, a cărei părți ne au și rămas în copii. Copiile ce e drept sunt pline de corecturi dar acestea nu ne împiedică a cunoaște însușirile mai însemnate ale limbii maghiare din aceea perioadă. Dar nu numai traducerea biblică ci și legende și pastoralele le avem numai în copie, dar limbajul și a păstrat atât de mult forma și măduva scrisoarei prime încât ușor putem resuma însușirile mai de frunte a limbii maghiare din perioada mijlocie.

Urmând calea aleasă de Toldy amintesc aici numai cele mai de frunte:

1. Diftongi și elisiunile limbii vechi au dispărut aproape cu totul.

2. *e* acut se folosește de mai rar, ba în multe locuri în loc de *i* de azi era întrebuințat *e* d. e. *ede*=*ide*, *ely*=*ily*, *kees*=*kies* etc.

3. Asimilarea vocalelor începe a se dezvolta mai mult.

4. *h* începe a fi mai des întrebuințat d. e. *hörök*, *ah*, *lh*, *hige* etc.

5. Formațiunile de azi *alom*, *clém*, se întrebuințau foarte adese fără vocală în forma- *alm*, *clm*, d. e. *siraln*, *szerclm*, etc. etc.

Formele verbalelor variau foarte des așa *it*, de azi 'l aflăm în formele *ajt*, *ajt*, *ajt*, *ajt*, d. e. *alajt*=*völ*, *fordajt*=*fordit*, *tanejt*=*tanit* etc.

7. Compararea adjectivelor în comparativ se făcea cu *l* simplu, în superla-

tiv în locul lui *leg* de azi era întrăbuințat *mend, menden*, d. e. *mendtöl szerelmesb = legszerelmesebb; mendon emberektöl legbünösb = legbünösebb* ect.

8. Multe cuvinte erau întrăbuințate în forma originală monosilabică, și aflăm multe cuvinte eșite din us, la ordinea zilei.

Dar nu numai pe terenul limbistic, prozaic, religios, aflăm progres, ei învățatura și știința, care a câștigat teren mai mare așa încât s'au găsit indivizi cari trecând marginile puse de religie, lăsând la o parte simțul popular, pornind numai din impulsul propriu științific, au început a versifica. Dar să nu așteptăm tehnică artistică, fantasmă măriață, căci poeziile — mai cu samă celea epice —

din acest timp le putem privi mai mult ca no:cari cronice. Așa ceva e cronica despre ocuparea Panoniei unica rămășiță din secolul al XIV-lea, care e prețioasă numai din punctul de vedere al Istoriei limbii.

Mai mult poeticism, mai mare fantasmă găsim la aceia, cari au urmat poeziei populare răspândită din gură-n gură. Sub Ludovic Marele aflăm de rou legenda lui Toldi, nefericirea familiei Zaeli, uciderea lui Kis Carol, pericolul lui Kont și soții săi, precum și urme despre prelucrarea legendelor străine (Lorand uriașul), care însă nu au putut prinde rădăcină în simțul poeziei populare maghiare.

Ion Popu.

MOROIUL.

[Novela.]

de *Mauritiu Jókai*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Să nu crezi iubite cetitoriule că vreau a-ți povesti de cutareva strigoi, cu lanțuri zurăind, de sub călcăie ascuns sub lepedeu alb cu care te trezești numai la spate de te ia o groază ne mai pomenită; nu voese eu de a mă ocupa cu fantoame de acestea cari ne mai aflându-și loc neliniștesc pre bieții pământeni ci aici e vorba de o astfel de muieră care pentru toată nimica fuge acasă la zadia mămă-sa din care ș'a căpătat binemeritata poreclă de: »Moroiu«.

Trăia în Komárom un căruș de omenie care mai avea pre lângă căruța s'a și o păreche de boi, ba 'l vedeai în scurteică cu bumbi de argint și în biserică de obicei în scaunele de frunte, așa că și părintele șfinția sa încă 'l cunoștea cu numele; era cu un cuvânt un om de cinste și de omenie. Novasta acestuia — despre care e aici vorba — cu numele Juezi Măki, era ficia cărmaciului lui Nyirkos de pro corabia »Victoria-gloria« care în fie care primăveară mer-

gea în Bănat goală și toamna se reintorcea încărcată cu o mulțime de bucate fără a păți nici baremi cât de puținică posnă. Ți-eră mai mare dragul să-l vezi pre nenea Măki stând la cărmă mai cu samă când era vorba de a trece cutare vad la care se pricepea așa de bine încât mai ușor putea să pățască el ceva decât corabia cărmuită de densusul. Trebuie să recunoaștem însă că pre cât e de nestrămutaver acel adevăr că el era mai înalt ca toți cărmacii, pre atâta e de sigur și aceea că corabia așa frumoasă ca »Victoria-gloria« nu prea vedeai pre acele vremuri. Păreții și coperișul erau vepsite cu negru frumos colo la cărmăerea bătuță cu plev selipicios car la foale vedeai cu colori roșii văpsiți doi sfinți despre cari Măki povestea că unul e »Victoria« celalalt »Gloria« adică unul reprezintă »isbinda« celalalt »mărirea«. Asta o știa el bino căci trebuie să știți că densusul învățasă și lătinește de la șfinția-sa părintele Onodi din gimnasiul su-

pranumit collegium din oraşul Komárom.

Stăpânul corabiei dnul Nyirkos ştia însă bine preţul meritele cărmaciului. Său așa că acela avea toate cât -i trebuiau ba când sosia dănsul pre sărbătorile crăciunului acasă toate nevestele povestea că câte a mai adus el nevestei și ficei sale frumoase; d'apoi în ziua de crăciun când se așeza Iuezi în scaunul al doilea cu cercei de aur în ureche, atunci să fi văzut cum se rădiceau în picioare toate muierele dela spate și se întrebau că oare aur se fie; oare nu-s numai suflați cu aur? atunci avea ce-și auzi vecinul Alexa Tubii dela nevastă că Iuezi are cercei de aur de-și tatăl său e numai cărmăciu. ear fetei lor încă nici că i-s găurite urechile, cu toate-că el e „sreiber“. Nenea Alexă nu vorbea decât odată pre săptămână, și atunci încă răspunsă: lui i-e ușor căci are numai o fată mi-e greu însă mie căci eu am șase.

Nenea Maki să și mândria cu fica sa, poate mai mult decât cu corabia, ear aceea că în Komárom ar fi o fată mai frumoasă ca a lui, nici că vocea a auzi. Ce statură frumoasă ce bine-i sta rochia pre ea de mătăasă verde i ajungea până la călcăie ear mâinile și-le purta în mânuși ca să nu i-le pălească soarele.

— Săzi tu dragă în casă! Afară e frig. Maică-ta o să isprăvească toate lucrurile nu ai tu lipsă să lucră, ear ferbo spală, mângălește, plevește și udă florile, tu nu ai decât să stai la masă unde te întreabă ce-ți place mai bine; nu ai decât să fei rochiile spalate ce-ți șed așa de bine, nu ai decât să rupi floarea ce, te împodobește așa de bine.

Taica și maica ta nu au decât să te desmerde și să se dispute că care te are mai dragă? Vai celui ce ar cuteza a o atinge cât de puțin, că o săptămână nu-i mai aude vocea lui Iuezi.

Iuezi era bine crescută. Știa lega ciorapi, cosea câte comedii pre batiste, știa broda cu mărgelile și mătăasă, ba chiar a cânta cu ghitarul; aceasta o știa de-la dl vicerector care-i aducea și cărți cu versuri frumoasă.

Puteai zice că fată ca Iuezi, nu găseai în tot oraşul și totuși treceau cășlegile (carnovalurile) unul după altul fără ca să și gândească și la măritat.

Nu puteai zice nimic rău despre ea; era blândă, modestă, când mergea pre stradă pășea de cugetai că tot pe oauă calcă.

Pețitori încă a avut din ajuns de tot folii gazde, corăbieri, funcționari, ba chiar și diplomați.

O peți un cărauș cu stare bună dar nu-i trebuia căci avea prea mare mustoată.

O mai peți un cărmăciu de omenie dar fiind că Iuezi trebuia să părăsească Komáromul mai bine abzisă de dănsul de-și acesta i-ar fi plăcut.

O mai ceru un comin de prăvălie dar nu mersă după el căci i-i păru prea fără-obraz.

Un cancelist de la comitat încă voi a face din Iuezi „tensasszony“. Era și p'aci să-i promită mâna domnului Sikszli dar oare-cine să scăpă și-i spusă că domnul Sikszli e cam strimb la picioare și îndată să isprăvi poșusul.

O dată i-să dădu chiar noroc bun Subreătorul care nu uită încă oarele de ghtar ajunsă în o eclesie bună și fără amânare grăbi a-și oferi mâna și inima alesei sale de oare când. Mai mare noroc pentru o fată de rînd nici să poate cugeta decât când poate a ajunge de „preuteasă“ stimată de întreg satul; dar să temu de depărtatea cea mare și-l respinsă și pre acesta.

Și-au probat încă mulți alții norocul dar fie cărui i-i găsea ori o greșală ori altă și așa nu voi a merge după ei.

Vremea tăcea și trecea ear pețitorii pre an ce merge să tot împuținau, așa că pre cășlegile din urmă de frica pețitorilor putea crește iarba pe pragul lui Iuezi căci nime nu i-ar fi clătît-o. Apoi fetele, până au pețitori tot tinere rămân, îndată ce aceștia le-au părăsit, toată lumea le zice fote bătrâne.

Dintre pețitorii ei mulți aveau deja familie, și foarte multe dintre protinele

sale, de-și nu știeau cânta cu ghitara nice broda, erau deja măritate.

Cășlegile treceau pe-a vântul, fetole nenei Alexă se măritau de-a rândul car pragul lui Iuczi nu 'l mai călea încă nime.

Când se mărită și cea mai mică fată a nenei Alexă, începu bădița Maki cu nevastă cu tot a se pune pe cugete căci 'și dedeau cu socoteala că a rămânea cu Iuczi în casă o fi prea prea.

Dar nu le-a rămas lor.

Intre pețitorii cei vechi alui Iuczi a fost unul care o ceru de noauă ori după olaltă și în fie care cas căpătă corfă; acesta văzând starea lucrului cugetă în sine a mai face și a zecea probă. Ce-o da tērgul și norocul.

Acesta era nenea Andrei Herezeg.

Să fi văzut omenie ce au pus pre el îndată ce au spus că ce gânduri 'l poartă; cu starostele din preună au fost opriti la prânz, și omoniți cum se poate mai bine.

Nu s'au mai uitat cum i stă mustața? nu l'au întrebat dacă se obicinu-este a se mânیا, sau că aproape sau departe șede? i-au promis mâna și au hotărît ziua de credință ear cu cununia încă s'au păzit, așa că înainte de apucatul postului nenisorul Herezeg ora cu nevastă.

De sine se înțelege că vecina Tuba zisă că vecina Iuczi și-ar fi putut aloge alt pețitor mai frumos ca Herezeg, vecinul însă-i observă că și Herezeg și-ar fi putut lega capul cu altă fată nu cu una ca Iuczi.

Alteum ce-i doare pre vecini capul altuia!

Destul atâta că uspēțul fu foarte sdravēn și cu voce mare, mireasa plânsă cât putu, soacra mică se opintea cât știea și la despărțire toți i rugau pe tineri și nu știeai la ce?

Sosând acasă la mire Iuczi începu oar a plânge; lui Herezeg i-i plăcea la început căci plânsul miresci tot-dea-una prezice bine; o se încete ea — cugetă în sine — și eși la grajd.

Când se reîntoarsă în casă, o află tot plângând.

Nu se putu opri a nu o mângăia.

— Iucziică dragă!

Iuczi însă nici că 'l băgă în samă.

— Iucziică dragă nu mai plânge pu- iulo.

La aceasta nevēstuța i răspunde:

— Dta nu 'mi zice mie »Iucziică.«

— Dar cum?

— Nu 'mi place astfel de desmor- dare mi-e moartea a asculta numele „Iuc- ziciică.“

— Dar cum se te numesc?

La aceasta nu-i respunse ci dupăce mai plânsă aproape o jumătate de oară i-i spusă că se o numească Iudi.

— Fie așa dacă 'ți mai place!

Cu mare greu o mângăia și credea că acum s'a finit aceasta și se vor apuca de lucruri mai serioase.

La ameză șed ambii la measă. Herezeg lăsă se le fearbă un prânz bun, supă de orez, lângă carne sos de paradaise, curechiu fript cu cârnaț; dar nevasta abia gustă din supă, făcu scăpată lingura și începu de nou se plângă.

Nenea Herezeg în loc de cârnaț era paci să-și mânânce mânilē; până sara nu putu scoate din ea o voarbă, atunci cu mare greu i spusă că chiar supa de orez, sosul de paradaise și cârnațul cu curechiu e aceea ce ea nu poate suferi de loc.

— Dacă aceasta-ți e năcasul, iacă drăguță cheia dela cămară lasă se-ți fearbă și frigă aceea ce 'ți poștește inima Mie-mi place mai bine dacă dispui tu în afacerile aceste.

I-i predă cheile și era liniștit că doar nu-o să mai plângă ci se va apuca de ecōnomisat.

A doara zi era o focărie prin culină, de credoi că se va aprinde casa; Andriou Herezeg cugeta că poate o fi cutare zi onomastică la el. Nu-i bai numai să nu-si vază nevasta plângând.

Până la ameză 'și vėzu de treburi, ear la 12 oare se dusă acasă crozēnd că 'l așteaptă measa așternută gata. S'a înșlat amar. Iuczi plângea de porit ear measa ora goală.

— Cei cu tine scumpă? cine, ce ți-o făcut? ți-a murit taica? sau deplângi pe Caiafa?

Aceasta glumă turnă numai oleiu pre foc, încât Andrei trăbui să se roage ca lui-Dzeu până putu afla că și-a ars un deget.

— O scumpa mea! Trebuie făcut ceva cu el nu cumva să mori! să 'l legăm cu vată proaspetă! să-i descântăm una!

Nenea Andrei cugeta că glumind so va întoarce afacerea spre bino, dar era p'aci să umble și palmuit de Iuczi care furioasă 'și trasă voata de pro deget.

— Când 'mi frigeam degetul acasă taică-meu zicea: adă'l dragă să-l sêrut și mai mult 'mi folosea decât prostiile dtale.

(Va urma)

Din ungurește: *I. Carp.*

CEL CE SĂ LUPTĂ CU ELEMENTELE.

(De *Béla Lukács.*)

I.

Era un ținut sêlbatic, așa de înfiorător încât nu aveai unde să te ascunzi de cumva din întâmplare ar fi trăsnet odată. Dacă s'ar vêrsa asuprați, care stai închis în-aceasta vale, pãraele isbucnite din crepăturile de stânci, fără de indoială ai fi înneecat. Nu-i scăpare nicării!

Bolta cerească e drept că e pripornită pre niște stêlpi uriași, dar ce-o fi dacă din întâmplare acestia sfarmându-se ar lăsa să cadă asupra-ne aceasta boltă. Ce-ar fi dacă oarceare munte urîndu-se cu rola-i monotoană de a sta mercur în un loc sêrvind că stîlp — ar căpêta gust de a face o mică excursiune — s'ar porni la vale unde ne aflăm noi și de unde nu-i scăpare. Dar să nu ne temem, — să nu ne înfricoșăm! Ceriul e curat ca laptele și soarele ce selipește face plăcut acest ținut pustiu.

Soarele arde. frige febrinte și de cumva nu a trecut atunci de sigur că acum e «cânicula.» Ce oaspe plăcut și binevenit ar fi puțintol vînt dar valea e încunjurată de munți înalți cari opresc calea vîntului.

Valea e tăiată de pãrauș carele șerpuește de la poalele unui munte la ale celuiatalt. Ici-coale i stau în cale bu-

căți mari de stâncă, dar pãraușul are atâta minte să le încunjure și deși mai lin să-și continue calea. Dar chiar acele bucăți de stâncă cari să redică din alvia aceluia și țermurul năsipos ne aduc la presupunerea că pãraușul aceasta nu o fi tot-dea-una așa liniștit.

Colo unde e țermurul mai năsipos vedem un țigan negru la pele rupt la haine șezând lângă țerm. Înaintea aceluia stă o measă strimbă, prea carea să află un covor purtat, țiganul aruncă câteva lopeți de năsip și prund pre acela si după-aceea earăși 'l spală cu câteva vedre de apă: așa merge asta din demineată încă.

Spală aur, Alții cearcă aurul în sinul pãmîntului, el însă aici la lumina zilei. Pãraul vine pin un ținut bogat în aur și e nutrit de mai multe ape cari isvorêsc chiar din mine sau chiar din cascatle. Astfel de apă tot-dea-una aduce câteva pozderii de aur. Dar și când sunt rupturi de nori, esundări, apele din munții conținători de aur aduc mult aur, apoi țigă-nul să mulțamește și cu atâta, el trãoște din aceasta de pro o zi pro alta.

E curios, că nimic nu putu face pro țigani să să așeze în un loc numai — aurul, Ceialalți fãrtați încă și acum călătorese din un loc în altul, întregă ave-rea le e șatra, religiunea le-a religiunoa

acelor sate unde s'opresc din când în când. Puterea guvernamentală, înțelepciunea tuturor staturilor, nu a fost în stare a isprăvi colonizarea acestora. Dar aceea ce nu a succes bărbaților de stat, a succes puterii atrăgătoare a aurului și până când mare parte nu a gustat din tesaurul ce-l prestează încetățânirea apusană prin împămintenirea stabilă, ei pas-trându-și băta de drum și șatra a rămas disprețuit, fără patriă, esilat din societatea omenească, liber ca popor emigrant, pre care nimic nu 'l leagă de un loc; — cealaltă, prețuește mai mult puterei atrăgătoare a pământului și se trage în lăcaș statornic.

Țiganul care spală aur are casa lui, locuință stătornică, are religione carea nu și-o schimbă ca hainele, prin ce el se deoscebește de cătră cealaltă parte pribeagă a neamului său.

Dada cel bătrîn, încă tot çolo șede lângă measă de spălat aur. Veșmintele i-s cam cu rësufători, lucrul nu e așa greu și totuși abia mai poate sta de cald ce i-e.

-- Șod lucru — gândește el — încă așa ferbinte nu a fost soarele nice odată, s'a schimba timpul.

Dar de lucru totuși nu s'a lăsat ci se cufundă în apa părăului și după aceea ud așa, se pune car lângă measa-i de spălat.

— Acum frige soare! — zisă țiganul cu cinism — ai de lucru până mă vei usca în câțva rëcorit și continua lucrul aruncat o lopată după alta pre covorul de spălat. Dar razële soarelui ardeau din ce în ce mai tare și bietul țigan gâdea că o se fie fript în bujala asta mare. Se uita puțin în sus și nu mai atunci vëzu că ceriul are totul alt față ca mai înainte; în locul norilor albi mărunței, erau alții mari și negrii car păsëriile sburau țipând în brădețul des. Soarele ascuns și fiecine știe că căldura nădușită o și mai nesuferibilă.

O șuerătură ascuțită se auzea în vale. Acesta presonnul furtunci. Crengile brazilor erau până acum așa do liniștite de parcai că vozi suprafața negrie a mii

rei; crepăturile dealurilor, au început a se mișca întocmai ca valurile mării purtate de vînt. Ce priveliște mare ne pre-sinta aceasta mare.

Apoi cel puțin v'a mai înceta căldura asta mare — gâdea dada — și sëzu de nou lângă measa s'a pre bågând în seama ploaea ce să apropiia ca și când lui nico că i-ar putea strica.

Vifërul se apropiă și mai tare. Vëntul fișcăia și ținea prin crepături, durdăia prin peștere, plângea când se lovea de stânci și tuna ca lavina când putea străbate prin desët în vale. Brazii puternici se îndoeau din 'nainte acestui vînt puternic ca nescari mlădițe de răchită ear norii încă erau cumpliți. Într'un moment era întreg orizontul plin de nori, în al doil a moment însă de nou sparge vëntul puternic vëlul norilor și și sfle-derește de nou o gaură în acela ca să facă loc razëlor aurii ale soarelui; apoi ce joc admirabil făcea acest vînt cu brazii seculari îndoind pre unul sau altul până aproape la pămînt și re'ndoindu-l ca fulgerul.

Uite numai! Ear aduce un nor greu cu iuțimea fulgerului. Norul se rupe lăsând în urmă-i câte o bucată. De-odată un vînt și mai puternic 'l ea la goană și mai tare aducëndu-l și mai aproape de munți.

Fulgere orbitoare se ivesc în mica vale urmate de nește sunete și zuzăete înfricoșătoare . . . Electricitatea aerului se unește cu a pămîntului. . . Norul greu și mare s'a rupt . . . ploca curgea ca cu cofa.

Fulgerelo înfioratoare, tunetele asurzitoare au clătît și pre țiganul nostru dela measa sa. Vëzu în depărtare norul rupt ce se vërșea în torenți, simțea picurii grei cari erau aruncați de vînt până la el și se coovînsă că ūzi nu mai poate continua cu spălatul aurul. Lăsând acolo measa și împături covorul ce conținea pulverea de aur ce o spălat-o din năsip și se porni spre casa, spre casa, spre coliba s'a.

Coliba lui era așezata chiar la poalele acelu munte asupra căruia s'a rupt

norul greu. Grăbi, 'și înmulțea pașii ca să ajungă la coliba sa înainte de ce s'ar fi pornit păraele munților căci dacă aceste apucau a se umfla ca riurile înainte de acea, cu greu o să ajungă la căsuța s'a.

Trebuea să se grăbească, căci ploaia curgea de cugetai că o varsă din cofe. La poalele dealurilor, curgeau turbato riuri întregi în locul păraușelor mititele. Pământul se muiasă sub picioare astfel încât luneca mereu înaintând numai foarte cu greu. Tuna și fulgera neîntrerupt. Rău trebuea să fie dispuse spiritele naturei, de făceau așa lucru.

Pre tot locul erau riuri făcute din ploaia torentială, ear valea păreai că-i chiar mare — era numai apă din poalele unui deal până în ale celuilalt. Dar țiganul nostru se urcă și se trăgea paș de paș înainte căci îi plesni prin minte și aceea posibilitate că povoiul acest mare poate să-i periclitizeze chiar și coliba lui . . . ceea ce 'l îndemna a pași și mai cu curaj. Dar în mers era prea mult împedecat căci din păraușe s'au fost făcut riuri întregi, ba ici coale în loc de coastă nu vedeai decât o cascadă turbată de apă. Prin locuri de aceste avea de a trece bietul de țigan și învingea toate greutățile. Să urca din stâncă 'n stâncă cățărindu-se din tufă 'n tufa. Prin un părau trece cu mare nečas, prin alt părau unde sunetul timpit ne făcea a presupune că mână și petrii, să cățara de crengi și așa treceau de la un țărmure pre celalalt. Să lupta bietul de el în mod admirabil cu elementele.

Ajunsa la o crepătură foarte mare. Trăsnind să arunca din părete 'n părete apa turbure sfărmand tot ce-i era 'n cale. Brazi seculari erau aruncați de ici-coale ca nescari pene ușurele ducându-i în vale cu o regegiune oribilă. Părăiturile, durăiturile, cascadele și tunetele continue produceau un murmur confus în mijlocul fortunei grozave. Fără a zice un cuvint și cu frică să opri țiganul nostru înaintea pedecii grozave.

Din colo de aceasta prăpastia să vedea coliba lui la poalele celuilalt deal

dar nu numai omului i-era presto putință a ajunge acolo ba chiar și paserilor le-ar fi fost imposibil a ajunge acolo, căci sigur le-ar fi doborit viforul cumplit.

Țiganul oprindu-se pre marginea prăpastiei 'și sfărma capul că cum ar putea el să învingă și aceasta pedecă? De odată un ce înfiorător îi atrasă atențiunea. Dealul, la a cărui poale era așezată coliba lui începu a să usurpa și să coborca mereu în vale. Ploaia torentială a muiat și slăbit pământul și multimea păraelor și crepăturilor iscate l'a mișcat din fundament și acum întreg dealul luneca la vale. Trecu preste canalul de scoborit lemne și ținea chiar spre coliba lui.

Încă câteva clipite și nici urmă nu mai era din coliba țiganului ci în locul aceleia era o mare de nasip urit pre a cărei suprafață pluteau brazi gigantici

II

Când a trecut viforul și țiganul cu mare greu a ajuns la lemnele ce au mai rămas din coliba sa văzu cu desperare că tot ce a adunat în viața sa întregă e nimicuit pentru tot-dea-una.

Ce să facă? De ce să se apuce? Căci legea de mine oprea pre toți aceia cari nu au locaș stabil a se mai ocupa cu spățatu' aurului?

Casa stabilă i-a astrucat-o viforul cumplit ear ce biată avere a avut i-a înmormintat'o acolo.

Ce să facă, nu avea în cătrău decât să se bagă ca lucrător la alții, de voia ca să nu peară de foame. A să ocupa de sine stătător cu minoritul nu era permis țiganilor de atunci. Merse deci la cel mai apropiat proprietar de mine și să acordă ca lucrător pentru câțiva cruceri. Nu avu ce face.

Amară până ora aceasta. Cine a probat a fi domn de capul lui, aceluia îi cade foarte greu a șede ca sêrvitor altuia; a să chinui în interesul altora și a vedea cu ochi cum se îmbogățeste acela după truda lui.

— (Nu mă mir deci că se 'nmulțese credințioșii lui «internaționale».)

Țiganul nostru trebuia să lucre ca să poată trăi. Ziua-noaptea era acolo în găurile minelor sflederind și scobind în sinul pământului, căci «huttmannul» — inspectorul increzut din partea proprietarului — nu-i prea da timp de odihnă.

Au împărțit pre bietul țigan în partea cea mai părăsită și mai periculoasă, acolo unde alți mineri pentru ori ce preț nu ar fi cutezat a lucra acolo. Dar țiganul nu știea că în ce loc periculos se află el?

În adevăr că era foarte periculos locul unde trebuia el să lucre, în o boltitură înaltă unde numai pre scări putrede de jumătate și scobituri în stâncă puteai ajunge și unde era o umezală atât de nesuferibilă în cât abia putea arde și meciul. Această boltitură era de supra unui lac foarte afund care s'a fost adunat acolo din neaua topită și din apele de munte. Nu se putea ști în care minut o să erupă și să se reverse în mină întreg lacul. Dar petrișul era foarte bogat în aur și așa proprietarul cu tot prețul voia să și tragă foloasle și din acele straturi deci știea bine că acesta e un joc foarte periculos, dar se n credea în norocul respectivului lucrător.

Țiganul lucra mereu, mereu, fără a și putea gândi numai ce pericol îl amenință. Cu ajutorul uneltelor sale crepa și spărgea tot coi vinea înainte lărgind mereu peștera în jurul său. Era mare și grea muncă, mult mai grea ca colo sub ceriul liber, dar silit fiind să obicinui și cu aceasta. Ce era să facă?

Apa însă se strecura din ce în ce mai mult, cât o dată picurii cadeau așa deși încât stingeau meciul momintele cele mai spăimântătoare pentru miner. Țiganul abia putea să îl reaprindă așa de mare era umezala în peștera unde lucra el.

Odată ciocanul dădu un sunet de tot tare. Puteai ști că în stratul acela era loc gol. Minerul espert lucra în atare căsuri cu mare bușare de scamă, căci știea bine, că din atari locuri goale în

cele mai multe casuri esplodează «gazul de mină»; dar țiganul nostru care era numai de puțină vreme lucrător în mine nici că visa de acestea.

Sunetul a gol îi veni și lui carui curios și aștepta să vadă ce va găsi el în gaura ce și presupunea și el acolo. Lovi mâi cu curaj deci stratul și altcum destul de subțirel aducându-și mai aproape și meciul, ca să vadă mai bine unde se lovească mai cu succes.

De-odată o puterea nevisibilă îi aruncă cât colo uneltele din mână. Gazul erupsă din gaură . . . se aprinsă de lampa lui . . . urmă o lovitură și o detunătură oribilă. . . , pământul se cutremura . . . , toată mina era în flăcări . . . țiganul perzîndu-și toate simțirile fu aruncat pre pietrii . . . toate acestea au fost isprăvite mai iute ca povestia lor.

Dar aceasta esplosiune puternică a crepat și straturile de pietrii din jur cu o detunătură nu mai pomenită străbătu apa lacului în mine căci stratul care îl despărțea de mină s'a fost rupt și apa lacului în urma presiunii gigantice străbătu în mine ca și o putere ne mai pomenită. Valul de apă apuca cu sine și trupul amețit al țiganului ducându-l în afunzime și numai atunci începu a și domoli cursul când și a căpătat loc mai mare și larg. Trupul țiganului din întâmplare rămasă acățat în o stâncă mai rădicată de unde nu-l mai putu mână apa.

Bietul de el a scăpat earăși cu pielea. Earăși trebuia să nceapă din nou viața. Așa să vede puterile naturii s'au conjurat contra lui nimicindu-i toate câte putea să-și câștige.

Casa i-a nimicito viforul; din mină s'a spălat erumperea lacului — de nou a rămas fără de lucru avisat fiind pre mila și îndurarea oamenilor.

Septemâni întregi nu mai fu în stare a lucra în urma nefericilor întâmplătoare căci gazul aprins i-a fost ars părul barba, fața întreagă.

Desperat, părăsit de toți se trasă earăși în loc unde a trăit mai bine — la locul colibeii sale. Povoiful a fost trecut de mult, părășul osundat ear a reintrat

în alvia sa numai ici-colea vedeai urma povoiului mare.

Ruinele colibei țiganului erau acoperite cu mulțime de năsip, prund și petrii. Dar razele soarelui străluceau oare cum șod pre s uprafața acestui năsip și prund. Să uita lung bietul de el la ruinele colibei sale . . . dar cât ce dădu cu ochii de năsipul lucitor fu cuprins de un simțământ curios . . . Adună câțiva pumni de năsip . . . Sub năsip găsi bucățele de pietrii cărate acolo de povoiul mare . . . Țiganul află că aceste petrii samănă foarte mult cu cea mai bună piatră de mină . . . și spalând năsipul de pre una dintre petrii , . . găsi în mijlocul aceleia aur frumos și curat, . . . Tot prundul adunat acolo era foarte bogat în aur, petrii aduse aici de prin cele mai neumblate părți ale munților bogăți.

Cu câteva minute mai 'nainte era să piară de foame, acum era bocotan întreg.

Îi era însă greu a începe viața noaună luxoasă și strălucită. Părăsi acest ținut și se așeză în cel mai avut oraș de mine. La 'nceput îi era foarte greu, dar îndată, se îndeletnicii cu mersul lucrurilor. Țiganul bocotan era vestit în întreg ținutul acela.

Cu ocasiunea unui uspăț ajunsă rëndul chiar la «balmoș» mâncarea de predilecție a minorilor. O mâncare bună — cui îi place; carea nu lipsea nici când de la nice un uspăț în ținuturile acestoa. Dacă cutare străin vine și cercetează aceste locuri frumoasă — balmoșul nu rămâne nice odată. Când veni Măcstatea s'a în Detunata, cele mai frumoasă neveste din Bucium i-au fert balmoș și se zice că Măcstatei Sale i-a plăcut foarte bine. Cel puțin tot ținutul acela era foarte falos că cu fruntea mâncărilor ei nu au pătit rușine.

Oaspeții țiganului nostru chiar mâncău cu mare apetit din balmoșul bine pregătit, numai lui nu-i mai plăcea de loc nice aceasta mâncare predilectă.

-- Eu tot feliul de mâncări am mâncat! — zisă falos țiganul — numai una încă nu. Să vedem ce gust are acela?

Apoi adusă în un pahar pulvere de aur, unsără bine balmoșul și-l mâncă.

Demineța era mort.

Cel mai nobil dintre metale și-a răsbunat acest experiment prozaic.

Trad. de Gr. Almăsan.

STATUA RESTORNATĂ.

(A ledölt szobor. De Alesandru Petöfi.)

P'a muntelui culme 'naltă o statuă
[a stat cândva,
Și în nori cu a sa frunte fu cel
[munte atât de 'nalt
Cât norii de cingătoriă i serveau
[ear p'ai săi umeri
Vara soarele de ameazăi poposit'a
[necurnat.
Statua în bronz turnată-i pusă p'a
[muntelui creștet,

Ca-o gigantă figură 'n locul cel mai
[strălucit,
Ținând falnic într'o mână sabia de
bătălie.
Ear în cealaltă steagul triumfal și
[preamărit.
Cum ajunsă pe cea culme monu-
[mentul acest oare?
De jos, de pre pământ oamenii l'au
[suit, sau a căzut

Din ceriu? . . . Astfel e mai sacru
 [dar în alt chip dacă cîmva
 îl rădică mână de om e-atunci mai
 [sublim cu mult.

Muncit'au l'astă laboare, ambii, ce-
 [riul și pămîntul,
 Ostenit'au 'ntruna omul, Domnul i-a
 [dat ajutor,
 S'au strecurat veacuri multe până
 [când zeci, mii de mînuri,
 Finiră aceasta muncă, la care lu-
 [crau cu spor.

În fine opera-i gata. Uimit Europa
 [privește
 Cum stă ea de măiestoasă p'a mun-
 [telui pisc înalt, —
 Cum inspiră pretutindenii, ici respect
 [colo teroare,
 Și genunchiul înaintea ei cum stă
 [de aplecat.

Să vede și azi cel munte, dar cul-
 [mea-i mult întristată.
 Unde e a lui coronă, monumentul
 [prețios?
 Doară ceriu 'n jenosie a răpit de jos
 [cu sine
 Acest ornămînt scump splendid, cap
 [de-operă pompos?

Ah, ba nu! . . . ci un cutremur de
 [pămînt s'escă odată,
 Ce clătindu-i temelii grabnic l'a
 [restogolit . . .
 A căzut din înălțime, jos în valea
 [cea adîncă,
 Unde de a bălții valuri noroioase fu
 [nghițit.

Patric, patric dragă, tu statuă glo-
 [rioasă.
 În mocirlă tăvălită trebuit'a tu să
 [stai;

Trei lungi veacuri preste tine au
 [sborat fără cruțare,
 Până tu în băracie ți-ai trăit ama-
 [rul traiu!

A ta frunte ce odată tot în nimb a
 [fost încinsă,
 De a stelelor ghirlandă impresorată
 [ncontin, —
 Astăzi în bolta urîță e de vermi
 [acoperită,
 Cari ca să-te schimosească l'al t'eu
 [trup scârnaviți vin.

Țerișoară, scumpă țară! Spune-mi
 [ah, spune-mi tu mie,
 Oare ce fel de nume să dau sim-
 [țemîntului meu,
 Când gîndesc l'al tău trecut și
 [și când de-a ta suvenire,
 Al meu suflet s' scaldă în al do-
 [rerilor nor greu.

Dar în lături cu 'ntristarea, — la-o
 [parte azi cu doliul!
 Căci statua mai mult nu-e 'n mă-
 [răcie, în noroiu,
 Din hîdosul pat al ei trup rădica-
 [tul'am făr' preget,
 Și la aerul cel liber l'am adus cu
 [bine noi!

Veniti dar, veniți cu toții a spăla a
 [ei mădulărie,
 Să nu fie pîngărite, ci curate ca
 [n'trecut,
 Bărbații cu sânge spele, ear femeile
 [cu lacrimi
 Al ei trup ce desonorat zăcut'a atât
 [de mult.

Și când în lustru de gloriei va mai
 [luci dînsa cară,
 Atunci fraților să mergem și noi a
 [ne odichni . . .

Ba nu, nu, nici atunci încă, dăto-
[rinț ne așteaptă
Și atunci, pe cari le-avem cu toții
[a le îndeplini.

Treabă s'arădicăm eară sus pe creas-
[ta cea de munte
Statua, ca să sclipească cu fulgoare
[minunat,
Cu mândrie ea privească din năl-
[țimea măiestroasă

Lumea care 'n uimire la ea se uită
[ne 'ncetat.

Sus, cu mic și mare, deci cari se
[țin de a mea națiune;

Blăstăm pe cel ce azi zace plin de
[grigi, în vanul doliu,

Dar mărire tuturoră se cade celor
[ce lucră . . .

Intre laudă, rușine, hai și alegeți
[acum voi!

Adalbert Pituc.

SFÂRȘITUL CARNEVALULUI,

(Datine populare din com. Hunedoarei.)

Cine a urmat cu atențiune urmarea
poporului român și mai cu seamă a tinerimei
poporului român, fără indoeală
a trebuit să se convingă, că acela și-a
păstrat — încă din timpurile vechi — o
mulțime de datine, pe cari în privința în-
trebuițării și le-a acomodat atât ocași-
nilor temporane cât și gradurilor etăței
sale.

Cu aceasta ocașiune 'mi ieu voie a
arăta onorațiilor cetitori o icoană despre
datinele tinerimei poporului român din
com. Hunedoarei, pe cari le folosește în
ziua de prinderea postului. — Știut lucru
este, că carnavalul pentru popor, e cel
mai potrivit timp de cântarea lui «Isaia
dânțuiește» drept aceea cu mare nerăb-
dare 'l așteaptă atât fata țăranului celui
cu curtea plină de vite mari și mărunte,
cât și fetele celui cufundat în lipsele
cele mai amară. De o potrivă 'l așteaptă
cu toții.

Însă cu cât 'l așteaptă mai mult cei
și cele ce au ajuns deja etatea de «m'aș
însura și m'aș mărita» cu atâta se su-
pără mai tare observând, că zilele colo
dulci ale carnavalului — pentru dânsii
— numai pentru aceea au sosit, ca să le
mai sporască zilele vieții, însă nu ca să
'și facă milă și cu ei și să împărtășească
cu dulețile vieții casnice.

În săptămâna ultimă a carnavalului
adesă vede omul câte 6—7 feto la olaltă
— se înțelege de cele ce au aștepta de
la farșang . . . să le învălească (facă
conciu), însă le au lăsat uitării — tăi-
nuind la olaltă despre starea lor compă-
timitoare. — Și oare ce povestesc ele la
olaltă? Aha! despre dumineca viitoare,
despre prinderea postului . . . »Tu Floare
zice Ioana n'ai auzit tu cumva pe ulița
voastră dela Samsonul lui Ciofleacă, că
pe cine vor striga duminecă! . . . Zău
n'am auzit, răspuse Floarea scâpând
un oftat dureros la auzul; »po cine vor
striga duminecă.« Am auzit cu între-
rupsă Busuioacă, o fată buzată și cu na-
sul turtit și cam roviuos! . . . am auzit
cu dela Pavel a lui Coman, că ficiorii
cei de pe ulița Tufoasei se vor sui în
dealul țăpului și vor să strige pe Mă-
trăguna lui Coccoabă cu ficiorul lui Tă-
pălagă.

Cam un astfel de discurs a fost și
este de regulă conversarea fetelor ce au
rămas nemăritate în farșang. Și oare ce
să fie acela, pe cine vor striga Duminecă?
Aceasta posibil că e o datină susținută din
bătrâni, însă în diferitele comune se usează
în diferite chipuri.

De exemplu pe valea Streiului, în
cât mi'a reușit a mă convinge despre

acesta lucru în mai multe comuno să usează astfel: În duminica lăsatului sęc de carne ea-și în alte duminici de fruct să due ficiori la joc. Inșe întro dęcși nu mai esto cotelegorea ce a fost până aci, ei în decursul jocului să adună câte 6—7 la olaltă spre a să înțelege despre cele ce au a să întempla. Chiar și jocul 'și are finitul mai de tępuriu ca și de rėgula. — După ce s'au împraștiat deja cu toții, fetele aci să adună mai multe la un loc spre povesti, ori să împraștie fic care la casa ei. Ficiorii înșe să împart în doauė cete, și ducându-se o ceată într'u-o parte de sat, alta ceată într'altă parte să nisuesc de a ocupa un loc mai înnalt așa, că dintr'u-o parte și din cealaltă să să poată bine vedea unii pe cealaltă. În poziția aceasta petrec ei în povesti până ce începe a să întuneca. — Atunci începe unul dintre ei cu un ton așa de puternic, cât nu numai ficiorii din ceata cealaltă, ci și oamenii din sat pot înțelege bine vorbele lui:

Ali moli, moli!
 Ceți moli, ceții?
 Cine te-a pocit!
 Toma lui David
 Și cum tea pocit
 Da așa m'a pocit
 Dă m'a procopsit
 Și m'a schimosit.
 Ca să nu mă ieie
 Adam Chireanu
 Care dă cu ciocanu.
 Bine, da nu te cunose,
 Ea, eu sum Borzuna lui Bistriian
 Cu chieca cât coada la un cloțan!

De sine să înțelego, că în strigatul acesta humoristic adue înainte cu numele pe acele fete, ce au ajuns deja otatea de măritiș și au rėmas nemăritate.

În vre-o câteva comuno tot din valea Stroiuului să useasă aceasta datină astfeliu:

Flăcăii satului iitu în mână câte o prăgină, (paru) carca trėbue să fie cu doauė crengi la un capėt, înșe dacū nu va avea crengi atunci 'l creapă ei la un

capėt. Parul astfel pregătut 'l umplu cu paio între crengile amintite, legându-le, vėrful, ca paiolo să nu poată pica afară.

Instrumentul acesta 'l numese ei „Copaiață.”

Dupăce s'a înșerat, și într'un deal și în celalalt vede omul câte 10—12 căpaiți la olaltă. Cu cât să însărează mai tare, cu atăta să înmulțește și numărul copaiților. Când s'a înșerat de ajuns aprind copaițile și alergând cu focurile în toate părțile pe vėrful dealurilor, strigă cu glas mare astfel:

Alimalia
 Alivonțelia,
 Căt e de aici până la vamă,
 Tot un pod de aramă,
 Pe el cine vrea să meargă
 Da Ioana fată 'i hădă,
 Cu Ioan a lui Coceoabă.

În podul cel de aramă înțeleg ei calea nuntașilor, ce o fac cu ocaziunea cununiei.

În chipul acesta strigă ei pe toate, câte sunt de strigat, și când copaițile, adecă paietele din ele, au ars cu totul, atunci tună cu toții cătră casă.

Datina amintită înșe nici într-un loc nu să usează așa de îmbrăcată în humor, ca în vre-o câteva comuno din jurul Oreștiei. Privită în sine datina e tot aceeași și tot aceea țintă o are, înșe în privința formei se deosebește de cele amintite întru atăta, că «strigatele» să fac în proză nu în formă poetică.

Forma ei e tot aceeaș ce am arėtat întâiu. Holteii împărțindu-se în doauė cete și ocupă fiecare ceata locul său potrivit începând după aceea a striga:

Auli, mari aulii!
 Ceții mări ceții!
 Cė să fie să nu fie,
 Săracu de mine doamne.
 Da aro și Cocoloș o fată
 Da el n'o iea că zicė că are buroți
 [albi la fălci;
 Da fie că buroții-i taie
 Nu-i poate că-i crece ciuciuloți în
 [burie.

Și tot așa strigă luându-le dea rândul. — Să înțelege, că întrebările vin strigate dintr'o parte respunsurile urmează din cealaltă. Datina aceasta și are adese rezultatul său, de oarece în anul viitoriu

în ziua «strigatelor» arare — ori mai pot striga pe cineva pentru a doua oară din motivul . . . că s'a măritat.

G. Rain.

CIUMELITURI.

Mare ca casa
Verde ca mătasa,
Dulce ca mierea
Amar ca fierea.
(Nucul).

Omul mititel,
Face gardul frumoșiel.
(Acul când coasă).

Două late, lăturate,
Două 'nguste cârligate.
(Foarfecile).

Am un ciung
Cât lumea de lung.
(Drumul).

În pădure naște, în pădure crește,
Vine în sat și lolocește.
(Sdrobitoriul do cânepă).

Ciuturuc, buturuc,
De urechi îl duc.
(Ciuberul).

Pământu-i alb, sămënța neagră,
Și cu gânduri să scamănă.
(Scrisoarea).

Pământ alb oiție negro
Cine le paște bino le cunoaște.
(Scrisoarea).

Ciumeleciu, ciumeleciu!
Ce nu se poate face în pod?
(Fântâna).
(Com. Aradului.) A. Pituc.

DEGENERĂȚII.

Motto: Când oi zice, inc'oi zice, ca
să zic, cam zis c'oi zice . . .

Sunt un felu de oameni degenerații acestia. Timizi. Fără nici o încredere, pizmoși, reu-tăcioși, zgârciți, suspicioși, lingușitori puterei. Și pesimiști acestia din firea lor. Va să zică: Contrari întru toate caracterelor adevărat românești. Tot ce oam-enii aceștia fac, fac numai din vanitate, ori din speculă fără ca să simtă aceea ce fac. Fac toate numai la ochi, și pen-tru ochi. Apoi toate lucrurile ei le vîd sucit, și așa și lucrurile ce le fac, sunt toate de-a sucita. Ei vîd binele acolo unde-i răul, și vîd răul acolo unde-i binele. Minte logică, rațiune în lucrurile lor înzădar ve-i cauta, nu-o să afli; pre-

cum nici o cugetare profundă, valoroasă, cu demnitate și dreaptă. Dar nici o inimă nalt simțitoare și sănătoasă nu au acești oameni, că și aceea li-o sucită, degenerată, falză și plină do venin. În loc de a cugeta bărbătește și drept acești oameni ei cugetă sucit, și de comun ori spre pă-călituri, ori spre înșelătușe. Ori ce lu-cruri curate le-ai spune și descoperi, ei ți-le fac confuze și le bozomănesc, sucin-du-le după firea lor sucită. A năcăji sufletele nalte, sufletele nobile, asta o cu-nosc de minune. Să fac că nu te vîd, și nu te aud. Ori că dacă cu toate astea i-ți presimt superioritatea spiritului, atunci

te vînd contrariului. Au apoi poncăituri și împunșeturi de fenrei, de trebue să înghiți noduri sîci în societatea lor, dar mai de multe ori împunșeturile nici nu știi de unde vin și așa nici apera nu te poți, ma mai mare ți-e rușinea de a umbla după ele. — La noi până și junimea din școli e astăzi infiltrată și terorizată că să nu te salute; eară lor și muerilor lor, — ori și unde i-ar întîlni — să le facă »puceceli«.

Urește și pizmuesc acești oameni degenerați ori ce virtute, cîntînd aceia a-o înegri în toată forma, ori unde numai ar observa-o.

Nesincîrțitatea iacă este o trăsura principală a car-cteristicii lor; dar în fondul fondului totodată sînt și atât de naivi, și copilaroși, încît nu observă că înnegrind pe alții, și dînd rîu de alții, ei sîd dan înșiși de gol, și sîd descriu pe sino înșiși. Ei astăzi sîd sculpa și mîne sîd pupă. Astăzi sîd pîlmuesc de »Palmanovits«, și mîne ei umblă cu nasul mai pe sus. Și toți cei ce știu de pîlmuit, îl ieu pe subsuori, mîndrindu-se de ceoul lor.

Cu un cuvînt: Cu cît observară acești degenerați, că ai avea un suflet superior, măreț, voinic și românesc, cu atît mai tare buiese pe tine, dacă pot se sperze ceva; dar dacă nu ai ce le da, atunci cu atît mai tare buiese pe tine, ca să te nimicească, ori să te tragă jos în mocirla lor.

I-ți închiid apoi ori ce cale de a te putea apăra, ori de a-ți putea ataca. Dar cei mai mult: — Toate prostiile lor, toate vanitățile ce-i conduc, nebulările de ce sînt stăpîniți, minciunile ce le fac, și intrigile și mistificările lor, le vîd la alții, și joacă că sînt alții, aceia ce sînt ei. . . Ear de adevăr, de virtute, de valorozitate, lumină adevărată, patriotism, ori vitejie acești degenerați nu vreau nici să audă, de loc îi cuprînd zgîrciuri, tremură și sîd cutremurată ea de friguri, — ma sîd bolnăvesc. — Asta-i ce firea lor. oareșicînd instinetivamînte — nu sufero.

Și la ori ce lucru bun, și măreț ai începe, de loc sar toți pe tine, și te po-

menești — cînd nici n'ai visat, — că te-or luat pe din nainte, și ți-or stricat toată treaba aceea în sîmînti.

Un lucru este numai ce i-i omoară — așa zicînd: — și acesta este »adeverul«; și mai înadins »adeverul istoric.«

Da! Adevărul istoric, — nu altă — numai omoară.

Să stai numai cu degenerații noștri la vorbă și să-i întrebi, că oare acui deviză fuse-se în decurs de seculi, că țara noastră să fie supusă, umilită, exploatată și sîracă și nemțască, și cine a luptat pentru independința și înflorirea ei, și-ți vor responde: că deviza cea dintîiu a fost a niamțului austriac, și a doua a lui Rakoczy și alui Kossuth. Ear de-i vei întreba, că cine dar să trăiască, îți vor responde: Trăiască Austria cu niamțul, și să peară Kossuth și Rakoczy.

Și nici hăbar nu au oamenii aceștia de aceea, cum ei cu o astfelu de ținută, numai patrioți nu pot să fie, ma eu zic, că nici români. Căci în modul acesta ei însiși ne combăt »autochtonitatea« noastră, și așa zicînd formaliter ne »desmoștenesc«, vătămînd adevărat numai țara noastră, da rî chiar și basa principială a autochtonității noastre, înfașosîndu-l adevărat întregul nostru neam în aceasta țară, ca și pe o turmă de »vîndrași«, de »pinclimoni«. Și nu vîd, cum astfelu ei sîd arată însiși pe sine de »jidoviți« — ce ei așerează despre unguri; — căci prin neinteresarea de țară, însiși ei profesează aceia jedovească idee, de »ubi bene ibi patria.«.

De-i vei întreba pe degenerați, că cine a urit sîngele cel românesc al Huniadeștilor, numîndu-i pe aceștia »foaită cînească«, și cine a iubit și iubesc până azi pe Huniadești, îți vor responde, că nemții i-or numit »foaită cînească« pe Huniadești, și ungurii i'a iubit. — Ear întrebîndu-i apoi că cine să trăiască deci din acești doi, degenerații îți vor responde: că să trăiască aceia cari au zis despre Hunyadești, că sînt »foaită cînească«.

De-i vei întreba pe degenerați — pricep tot pe degenerații noștri, pe de-

generații români, că în a cui ereri s'a zămislit rapirea Bucovinei, și îți vor răspunde că în a lui Iosif al II-lea; ear de-i întreba, că cine să trăiască răspunsul va fi: Iosif al II-lea . . . . Auziți d-voastră frați români din țara românească!

De-i vei întreba că cine zise-să lui Horia remarcabilele cuvinte de «*thuts Ihr dass,*» și cine la rupt apoi în roată pentru unguri pe Horia, ei îți vor răspunde, că împăratul Iosif al II-lea. Ear de-i vei întreba, că cine a fost cel mai bun domnitoriū pentru români dintre împărații Austriei; fii sigur, că ei ți-l vor numi pe Iosif al II-lea. Eată cu cine ave-ți de-a face români din țara românească!!!

Mihai viteazul bate pe unguri, cuprinde Ardealul, ear generalul Basta, — omul împăratului — vine și-l asasinează pe Mihai; întrebându-i acum pe degenerații noștri, că cum cugetă ei asupra acestui fapt istoric, răspunsul va fi, că «*să trăiască imperatul*». — Ma un cățăfoi de-al nostru să încercasă mai astăveară într'o poezie din Tribuna de ai înfrunța și amenința pe unguri pentru moartea lui Mihai, și între milioane de români un unic glas românesc nu s'a aflat, care să 'l bage 'n cale pe acest cățăfoi că nu ungurii l'or omorît pe Mihai, ci un general austriac la omorît mișelește; — ma, că ungurii ucisără chiar pe principele lor, și îi aduseră capul lui Mihai; ci a trebuit ca să vină ear un ungar, Vita Sándor dela Cluj, ca pe acest cățăfoi sucit la minte, și degenerat, -- să 'l bage 'n moașă-sa . . . Ear marele păcosos, sau după cum zice bravii dobroțineni „*hantfutul de . . .*“ el tace și rîde, bine știind că cine'i vina la toate.

Suciții și degenerații noștri află de lucru românesc și patriotic aceea, ca pentru independența țării noastre, să se lupte un Mezey Ernő, ori Morit, ori cum îl chiamă, — căci numele de botez nu îl știu — știu însă că este ovreu; și află cu cale ca noi, poporul autohton al țării, să venim și să-i facem pedecă celui ovreu. Zău, românilor verzi, românilor adevărați le fuge sângenele 'n fuță, de

rușinea degenerațiilor noștri . . . Ori ai mai azit suflet de oin decând numai lumea-i lume, că să se lupte jidovimea pentru independența țării mele, ear eu fiul autohton, fiul adevărat al țării, să vin spre ai face pedecă încercături. — Miserere!

Da, Bosniacul e Bosniac, dar chiar și Bosniacul avusă atâta iubire de patrie, — când cu ocuparea acesteia prin Austria, — acest Bosniac, rupt, flămânzit, și torturat de ture, dede mâna cu turecul, cu dujmanul lui de moarte, și din preună luptară pentru țara lor!!!

Suciții noștri degenerați însă, duc lucrurile acolo, ca noi români în privința iubirei de patrie, să stăm și mai napoi decât Bosniacul și mai îndărăpt.

Dar apoi să veni-ți Dvoastră stigmat *Dlu* meu Ureche pe la noi, printre foștii grănițeri, unde militarismul și'a dat mâna cu clericalismul, s'au mai nimerit zicând, spre stirpirea Kossutzizmului și'or dat mâna aici ofițirii cu poporul, și să-i auzi pe ofițirii din sângele Dtale cât se țin de pe sus cu aceea că ei cu regimentele românești — în luptele de libertate a Italiei — striveau, pe frâncezi și pe italieni, de ieșia așa zicând — fum și păcură din ei. Spunc'mi ce ai zice și ce ai cugeta st. Dta — ca român — despre acestea?! -- Și se știu st. *Dlu* meu, că grănițerii noștri, și respective și cei din Ardeal sunt idealul Tribunei noastre.

Nu Vi-se-ar scărbi oare tot sufletul Dvoastre cel românesc și latin la auzul acelor laude?! Și crede-ți Dvoastră că nu Vi-ar veni mominte de a Vă renega cu totul de acești oameni suciți?! Auzind adecă inzultele aduse de ei în graiu românesc, urmașilor lui Traian, și numelui latin. — — Și vede-ți st. *Dlu* meu toate pentru imperatul!

Dar ne vin apoi foile noastre românești, și le premărește acestea vitojii ale acestora, astfel scuipind și ole în față geniu' nostru, goniul lui Traian, românitatea noastră, până chiar în modrul cel mai laș, în modrul cel mai slugarnic lingușitorii.

Să pare ca și cum din adins umblă degenerații noștri și degeneratele noastre foi de ai insulta, și astfel ai sili pe cei mai valoroși bărbați ai noștri, ca ori să pășască și ei în tabăra a gesamt-monarhiștilor, ori să se degenereze cu totul.

Aș minți, dacă nu aș spune apiat că câte odată și mie-mi vin astfel de mominte, văzind că înzădar e toată încercarea de ai putea abate pe degenerații noștri de pe calca împărătească, și a degenerării.

Pare că ia vrăjit Viena pe oamenii acestia, nu altă !!

Vine scump *Dle Ureche* o putere — așa zis — supranaturală, și ea se nu zice că dă cu tunul, zice numai că izbește în generalul nostru Doda, încât astăzi abia mai poate. Trapșa generalul este chilav. Generalul Seracin numai ce o îndrugă; dar ei totuși nu-și trag socoteală cu aceea putere supranaturală, nu 'l ved degetul providenței, și nu-și schimbă ținuta lor față de Viena cu puterea capului. Ori este poate ceva victorie aceea, de a ținea cu puterea, cu cel mai tare?! — Întreaba-i!!!

Întreba-i!!! Căci în treburi mari, precum în cestiunea română, de după generali și oamenii cari poartă gulere de aur, s'ar lua mai bucuros poporul nostru, și nu după niște hînți-fînți de condeieși.

Și cum să te știți explica între astfel de inexplicabilități?! Și pentru ce-i așa?! Pentru-că — vezi bine — ei cu sângele românilor ar fi mântuit tronul de rebeli, și demnitățile lor nu-i lasă să steie de'a vorba cu niște sfrări de unguri. Pe când lucrul o cam întors. Căci ungurii luasă arma pentru apărarea drepturilor câștigate pe cale legală în primăvara anului 1848. cari drepturi apoi împăratul respective camarilla vocea să le retragă, și spre acest scop se agitară mai întâi Croații și Sârbii prin colonelul Iellasics mai venind apoi cu putere discreționară și spre disolvarea diotei generalul Lamberg, pro caro însă îl uciseră ungurii, și așa s'au încins re-

voluțiunea. Dar cine a apărut drepturile țării, a apărut însă-și țara, și a ne apăra țara rebel nu poate fi, și nici sfirnar. Și apoi știut este, că Ferdinand împăratul abzișe-se cătră finea aceluia an dela tron, ear regele de acum abia la 1867 s'a încoronat de rege al nostru, și că astfel tronul în acele lupte crâncene în sensul constituțiunii noastre — care pretinde dela rege încoronare și jurământ — fuse-se astfel vacant; eară cel tron împărătesc ungurilor nici când nu lea trebuit. Și noi pentruce dar?! Ori doară pentruce zise-se odinioară niamțul colo pe câmpurile Italiei — când beții români se luptau cu frații lor — lingusitoarele cuvinte, de «*die brave Valachen*», și ei nu gândesc că tot acel niamț o se fi cugetând în sine, »o *Ihr dumme Walachen, die nicht wissen, dass die Franzosen und Italienern Euer bruder sind*«. Ceia strigau «*mio capo*»,ăștia strigau „capul meu“; dar frații, — fiind austriacul niamț la mijloc — nu se cunoșteau.

Tot aici ni-a adus politica austriacă și la 1848—49. Și astăzi toți fruntașii Sârbilor, a Toușilor și a Horvaților știu că neamul lor a fost numai o sculă în mâinile camarillei; numai el sermanul român nu știe, ci își glorifică faptele trecutului.

Dar ce e mai mult, vine însuși împăratul și predă donațiunea țării primită la încoronare, pe sama fondului honvezese, și vine Haynau, aceasta figură cruntă din revoluțiune își face fond pentru văduvile și orfani rămași de după honvezii spânzurați de el, recunoscând astfel și densus, că lupta ungurilor de sub conducerea lui Ludovic Kossuth, fuse-se și dreaptă și legală, și numai degenerații noștri și ale lor proaste unelte îl fac pe Kossuth și pe Kossutheni de rebeli, și până în ziua de azi.

Va să zică: Sunt mai împărătești oamenii acestia, decât însuși împăratul.

Miserero!!! Miserero!!!

Căci eu de îl și știu escuza și pe Șaguna despre care se vorbește, cum cu ocaziunea aducerei legii noi a uniunii

Transilvaniei cu Unguria le 1868., întrebând fiind de cătră împăratul a-și da și el opiniunea; acesta după ce s'ar fi înformat mai înainte, că imperatul însu-și voește uniunea, nu să se alature părerei comitelui sașilor, care încă a fost întrebând — și și'a dat părerea contra uniunii — în aceasta cestiune; Șaguna ar fi opinionat că: „*Voia împăratului pentru el este poruncă*“. Zic: Și pe Șaguna îl știu scuza, că s'a lăsat să fie seculă niamțului, una ca popă, căci dela niște cameloni politici de prima calitate nu mai poți aștepta altă decât umilința împăratului, alta îl scusează și proverbul, că „*părul lung și minte scurtă*“, dar și mai în urmă știut este cum camarilla umbla ea după el, și îi și făcea multe pe voe în lucruri mai meruntele; pe când degenerații noștri de astăzi, chiar ei umblă după camarilla, spre rușinea neamului lor.

Dar nu-i destul rușinea noastră, a acestor din coace de Carpați, ci se apucă foile noastre în frunte cu Tribuna, de a-i îmbeta și pe frații din România, exsaurându-le sântul de frate, și necruțând nici pe cei mai veritabili bărbați, ca *Dlu Ureche*, și vezi bine spre ai face și pe aceștia la vremea sa de scule împărătești, și sub firma „*autonomiei Transilvaniei*“ dacă altcum nu succede. Va să zică; În de ai îndrepta pe cei de acasă, ele i-ar băga în păcatele lor și pe cei din afară. Pricpe păcatele politice.

Dar acum voi să o descoper și acia boscărie drăcească, cu carea cocolosește Tribuna lucrurile, și îi trage pe români pe șfoară, atât pe cei de acasă, cât și pe cei din România. Eată'o boscăria:

Tribuna mistifică pe regele cu împăratul, și falsifică conceptul patriei cu conceptul de împărăție așa, ca și când acestea ar fi tot una. Și de unde mă rog să poți face mulțimea, care nu se pricepe la definițiuni, ca ea să poată cuprinde în mintea ei cei fină, dar totuși colossală diferență, ce există între definițiunea de rege al Ungariei, a cărui supuși suntem, și între definițiunea de împărat al Austriei, carele ne este cu totul străin, și căruia nui suntem supuși directanumite,

ci numai îndirectanumite, și pe când acela este în persoană tot unul, și tot aceea persoană. Și aci zace toată boscăria, toată zăpăcialsă și cocoloseștea troburilor.

Accasta absurditate a oamonilor fără de carte o folosește apoi Tribuna, când nu îi duce pe români la Budapesta, la regele, că așa se arată de facto, că ei nu cunosc rege unguresc și țară ungurească, ci îi duce direct la împăratul, la Viena, că așa chiar și individualitatea țării și constituțiunea ei vedit se fie donegată. Va să zică: Tribuna folosându-se de unitatea persoanei monarhului și rege, îmbeată mulțimea nepriecăptoare de afunzimea legilor constituționali, că aceea ar fi tot una, ori a merge la Budapesta la regele, ori la împăratul la Viena; căci uitate — draga mulțime — cum și ministri ungurești merg la împăratul la Viena.

Vedem cu ochii! Așa-i! — strigă apoi mulțimea hahamă. Tribuna noastră are drept, și ungurii vreau să ne prostească, dar noi nu ne lăsăm!!

Ei nu caută că ministeriul unguresc nu bucuros merge la Vienna, ci se duce numai fiindcă regelui nu-i pot porunci; până ce românii le-a fost calea deschisă, și și mai aproape la Budapesta; — dar nici apoi îi desvinovățește Tribuna, că ungurii i-ar fi păpat de vii, spre ce și-or fost și ascuțit mustețele. — Și se află astfel de mărăhani între noi cari și asta i-o cred.

Cu un cuvânt: Tribuna, după cum eu ved lucrurile, apără drepturile noastre numai ca să se vadă că le apără, va să zică, numai la ochi, și pentru ochi, dar în esința lucrurilor ea subminează interesele noastre, și umblă do cu sila să deie prilegiu de prigonire puterei de stat, adecă guvernului magiar, carele, datoriu este do-a supraveghia, ca constituțiunea țării prin nimeni să nu fie călcată, și știrbată, și numai inadins prin un popor întreg.

(Finca va urma.)

Florea Bozgan.